

Offentlighet och obestämdhet hos språklig mening

Denna uppsats är ägnad åt en ganska begränsad fråga: Är obestämdhet hos översättning en konsekvens av offentlighet hos språklig mening?

Så som jag har uppfattat W.V. Quine, anser han att svaret är ja. Jag kommer att ge ett visst stöd för denna tolkning. Själv anser jag att svaret är nej, vilket också är rimligt, eftersom jag gillar offentlighet och ogillar obestämdhet. Jag tänker emellertid inte här försöka visa att svaret är nej. Jag vet inte hur det ska göras, eller ens om det är möjligt.

Vad jag ska göra är i stället att undersöka en speciell tankegång hos Quine, ett sätt att resonera från offentlighetstesens till obestämdhetstesens. Jag kommer att rekonstruera tankegången till ett explicit argument, och försöka visa att ett sådant argument inte kan vara framgångsrikt. I vilken bemärkelse det inte kan vara framgångsrikt är inte helt lätt att säga i förväg, eftersom det beror på egenheter i argumentets struktur, men det kommer att bli klart senare.

1. Offentlighet hos språklig mening

Tanken att språklig mening är offentlig är central under en mycket lång period av 1900-talets språkfilosofi. Den förekommer i olika versioner hos Wittgenstein, hos Quine, Donald Davidson, Michael Dummett och andra. Det gemensamma hos dessa ligger i första hand i avvisandet av en viss bild av språklig mening, enligt vilken privata, mentala faktorer, epistemiskt otillgängliga för andra än talaren själv, bestämmer vad dennes ord betyder. Avvisandet av denna bild tar sig ibland uttryck i teser som uttryckligen handlar om kunskap om språklig mening, ibland i teser om väsendet hos språklig mening.

Den definition Fredrik Stjernberg slutligen väljer i sin avhandling (s 18) är följande:

Meaning is accessible, given suitable capacities, constraints, and (empirical) evidence

Grundtanken är alltså, om jag inte missuppfattar honom, att fakta om mening hos språkliga uttryck är epistemiskt *tillgängliga* för andra än användaren. Kvalifikationerna som hänvisas till i formuleringen motiveras så här. För det första säger offentlighetstesen inte mycket om vi inte anger vilka förmågor som krävs av dem för vilka mening är tillgängligt. För det andra måste vi ange ett antal "restriktioner" för att försäkra oss om att den teori vi kommer fram till är en teori om *mening*, och inte om något annat. För det tredje skall kunskapen om mening grundas på empirisk evidens.

Jag är inte ense med Stjernberg om behovet av dessa tillägg. Man kan visserligen behöva säga något om vilka förmågor som *inte* skall räknas in, t ex telepatisk förmåga, men offentlighetstesen blir knappast innehållslös om vi *inte* säger vilka förmågor som *krävs*. Det är stor skillnad mellan att mening är tillgänglig och att mening inte är tillgänglig, för andra, givet att dessa andra t ex inte har telepatisk förmåga.

Restriktionerna kan vi också lämna därhän, om vi inte avser att göra offentlighetstesen till del av en redogörelse för vad språklig mening är. Och även om vi gör det, så är det inte klart att några restriktioner behöver inkluderas i offentlighetsprincipen själv. Själv är jag intresserad av vilka metafysiska slutsatser, dvs om väsendet hos språklig mening, som kan dras ur kunskapsteoretiska premisser, och föredrar därför en mer renodlat kunskapsteoretisk version av offentlighet. Jag vill här skilja mellan två principer om offentlighet hos mening, en modal, som talar om vad som är möjligt att veta, och en faktuell, som talar om den kunskap som talare faktiskt har. Låt oss kalla den första *tesen om fundamental offentlighet* (FO), och den andra *tesen om normal offentlighet* (NO):

(FO) Vad en talare menar med sina ord är *möjligt* för andra att veta

(NO) Talare vet *normalt* vad andra talare menar med sina ord

Detta är intuitiva formuleringar. Mycket kan sägas om hur de kan tolkas och preciseras, och om hur de förhåller sig till varandra, men jag får lämna detta till ett annat tillfälle, dels av utrymmesskäl, dels

för att dessa enkla formuleringar duger för syftet i denna uppsats.

Jag tror att bägge principerna är viktiga för Quine, men den senare, tesen om normal offentlighet, är den viktigare, eftersom Quine argumenterar utifrån antaganden om faktisk språkinläring. När jag i fortsättningen diskuterar Quines argument kommer jag att tala om offentlighet kort och gott.

2. Från offentlighet till obestämdhet på Quines vis

Ett argument från offentlighet till obestämdhet är, som jag ser det, ett argument från en kunskapssteoretisk premiss till en metafysisk slutsats. Som jag tolkar honom har Quine ett sådant argument. Följande passager från *Word and Object* (sid ix) respektive *Pursuit of Truth* (s 37–38) är skrivna med mer än trettio års mellanrum:

Language is a social art. In acquiring it we have to depend entirely on intersubjectively available cues as to what to say and when. Hence there is no justification for collating linguistic meanings, unless in terms of men's dispositions to respond overtly to socially observable stimulations. An effect of recognizing this limitation is that the enterprise of translation is found to be involved in a certain systematic indeterminacy.

Critics have said that the thesis [of indeterminacy of translation] is a consequence of my behaviorism. Some have said that it is a reductio ad absurdum of my behaviorism. I disagree with this second point, but I agree with the first. In psychology one may or may not be a behaviorist, but in linguistics one has no choice. Each of us learns his language by observing other people's verbal behavior and having his own faltering verbal behavior observed and reinforced or corrected by others. We depend strictly on observable behavior in observable situations. [...] There is nothing in linguistic meaning beyond what is to be gleaned from overt behavior in observable circumstances.

Strukturen i resonemanget, som jag uppfattar det, är densamma i bägge passagerna:

1. Talare lär sig språket av andra talare (OFFENTLIGHET)
2. Talares enda källa till kunskap om andra talare är observation av deras beteende i observerbara situationer (EMPIRISM)

3. Alltså finns det ingenting i mening utöver vad som är bestämt av talares observerbara beteende i observerbara situationer (SPRÅKLIG BEHAVIORISM, ur 1 och 2)
4. Alltså är riktighet hos översättningsmanualer obestämt (OBESTÄMDHET, ur 3)

Detta sätt att uppfatta Quines skäl för obestämdhetstesens förekommer såvitt jag vet inte i litteraturen. Dagfinn Føllesdal har poängterat relevansen hos offentlighet för obestämdhet, men utan att precisera offentlighetsidén och utan att presentera ett klart argument. Närmast min egen uppfattning, men ändå klart annorlunda, är Dorit Bar-On.

Som framgår har jag försett dessa steg i argumentet med beteckningar. Med avseende på dessa ska jag gå igenom teserna Jag gör det i omvänd ordning, eftersom den första är den mest problematiska i exegetiskt avseende.

Obestämdhetstesens formuleras på följande sätt i *Word and Object* (s 27) respektive *Pursuit of Truth* (s 48):

The thesis is this: manuals for translating one language into another can be set up in divergent ways, all compatible with the totality of speech dispositions, yet incompatible with one another. In countless places they will diverge in giving, as their respective translations of a sentence of the one language, sentences of the other language which stand to each other in no plausible sort of equivalence however loose. [...] It is in this last form, as a principle of indeterminacy of translation, that I will try to make the point plausible in the course of this chapter.

A manual of Jungle-to-English translation constitutes a recursive, or inductive, definition of a translation relation together with a claim that it correlates sentences compatibly with the behavior of all concerned. The thesis of indeterminacy of translation is that these claims on the part of two manuals might both be true and yet the two translation relations might not be usable in alternation, from sentence to sentence, without issuing in incoherent sequences. Or, to put it another way, the English sentences prescribed as translation of a given Jungle sentence by two rival manuals might not be interchangeable in English contexts.

En rimlig rekonstruktion är följande:

En översättningsmanual mellan två naturliga språk är *riktig* om den stämmer med talarnas språkliga beteende.

Två översättningsmanualer mellan samma språk är *inbördes förenliga* om de för varje sats i det ena språket ger intuitivt ekvivalenta översättningar i det andra, vilket också skall innebära att de, med bevarad diskursiv koherens, kan användas omväxlande.

Det finns, eller kan konstrueras, två eller flera översättningsmanualer mellan samma naturliga språk som alla är riktiga men som är inbördes oförenliga.

Vad gäller språklig behaviorism är sats 3 helt enkelt en formulering av denna doktrin.

Sats 2 är inte en formulering av empirismen, dvs uppfattningen att all kunskap om verkligheten grundas på sinneserfarenhet, men en konsekvens av den. Strängt taget krävs en extra premiss för att räkna bort sådant som är observerbart men som inte räknas till vare sig beteende eller omständigheter för beteende, men behovet bortfaller om vi är tillräckligt flexibla ifråga om vad som skall räknas till omständigheter.

Att ange sats 1 som en premiss som innefattar offentlighet, i den här definierade bemärkelsen, är emellertid inte uppenbart riktigt. Anser Quine verkligen att språkinläring är en process i vilken en talare tillägnar sig kunskap om vad andra talar ord betyder? Quine skriver om språkinläring och språkutveckling på många ställen, och ofta tycks språkinläring inte vara någonting utöver utvecklandet av egna dispositioner till språkligt beteende. I vissa passager inkluderas emellertid kognitiva komponenter, som i 'Ontological relativity' (s 28):

The semantic part of learning a word is more complex than the phonetic part, therefore, even in simple cases: we have to see what is stimulating the other speaker.

Här är det uppenbart att någon slag kunskap om andra talare är inblandad i inlärningsprocessen.

Viktigare än sådana passager är att ett argument från språkinläring och empirism till språklig behaviorism skulle vara meningslöst om språkinläringen inte innefattade tillägnandet av kunskap om vad andra menar. Om språkinläring inte bestod i något *annat* än att

tillägna sig språkliga dispositioner, och därmed språkkunskap bestod i att ha språkliga dispositioner, så skulle vi ha antagit språklig behaviorism redan i beskrivningen av språkinläring, och argumentet vore då cirkulärt. Och om språkinläring bestod i att utveckla språkliga dispositioner, och utöver detta i att utveckla något mer fast inte kunskap om vad andra menar så skulle språklig behaviorism uppenbart inte följa. Det vore då fullt godtagbart att meningen hos dina ord bestäms av dina privata, för mig otillgängliga, mentala egenheter, och att min språkinläring bestod i att, på grundval av observation av ditt språkliga beteende, utveckla egna språkliga dispositioner och dessutom i mitt inre associera mina ord med mina privata meningar. Vi skulle inte ha någon restriktion som uteslöt detta. Endast om vi lägger till att språkinläring innefattar tillägnet av kunskap om vad andra talare menar erhåller vi en restriktion: det faktum att vi får kunskap om vad andra talare menar, tillsammans med empirismens restriktioner för hur kunskap kan erhållas, och därmed vilken kunskap som kan erhållas, ger oss restriktioner för vad mening kan vara. Endast med denna tolkning av vad Quine menar med språkinläring har vi ett intressant argument överhuvud taget, och därför väljer jag den.

Det andra bekymret med denna tolkning, eftersom det är Quine den tillskrivs, är att termen "mening" används för att formulera den. Men såvitt jag kan se är detta tillåtet. För att förstå Quines uppfattning om mening måste vi skilja mellan två bemärkelser av "mening", objektiv, eller objektivt grundad, mening, å ena sidan, och intuitiv mening, å den andra. När Quine säger sådant som att "there is nothing in linguistic meaning beyond what is to be gleaned from overt behavior in observable circumstances" används "mening" i den objektiva bemärkelsen. Det är också mening i den objektiva bemärkelsen som bevaras av sådana översättningsmanualer som uppfyller villkoren att passa talarnas språkliga dispositioner.

Mening i den intuitiva bemärkelsen, å andra sidan, är mening i enlighet med våra intuitiva omdömen om likhet och skillnad i mening, dvs synonymi och icke-synonymi. Den intuitiva bemärkelsen behövs för att formulera obestämdhetesen. I Quines formuleringar ovan förekommer fraserna "stand to each other in no plausible sort of equivalence however loose" respektive "not be usable in alternation, from sentence to sentence, without issuing in incoherent sequences". I bägge fallen är det intuitiva omdömen om ekvivalens mellan satser, respektive koherens-

bevarande substitutioner av satser för satser i diskurser, som åberopas för att formulera obestämdhetstesen. Dessa intuitiva omdömen är intuitiva omdömen om likhet och skillnad i mening. Och om vi väl har tillgång till bägge begreppen, om objektiv och om intuitiv mening, så skulle vi kunna formulera obestämdhetstesen genom att säga att objektiv mening underdeterminerar intuitiv mening: vi gör finare diskrimineringar ifråga om intuitiv mening än vad som kan grundas på skillnader i objektiv mening.

3. Strategin mot Quines argument

Quines argument har alltså två premisser, offentlighet och empirism. Om vi tar empirismens riktighet som bakgrund, så har vi ett argument från offentlighet till obestämdhet, via språklig behaviorism. Argumentet har alltså två huvudsteg, ett från offentlighet till språklig behaviorism, och ett från språklig behaviorism till obestämdhet:

Offentlighet \Rightarrow Språklig Behaviorism

Språklig Behaviorism \Rightarrow Obestämdhet

Detta är argumentet jag ska undersöka. Jag skall betrakta argumentet som ett mycket starkt argument, intuitivt med anspråket att slutsatsen *måste* vara sann, under antagande att premisserna är sanna. Quine har aldrig presenterat sina överväganden på detta sätt, och anser obestämdhetstesen som en obevisad hypotes (därmed tycks han anse sanningen hos sin språkliga behaviorism som etablerad). Att angripa ett starkare argument är lättare, men i detta fall också av principiellt intresse, eftersom jag, om jag lyckas, visar att Quines överväganden i princip inte kan förstärkas till ett konklusivt argument.

Problemet med Quines argument i två steg är följande. Det finns olika former av språklig behaviorism, vissa starkare och andra svagare. Formuleringen ovan av språklig behaviorism täcker alla. Jag ska försöka visa att det visserligen går att argumentera för språklig behaviorism utifrån offentlighet, men att därvid endast kan sluta sig till en *svag* form av språklig behaviorism. Jag ska också försöka visa att det går att argumentera från språklig behaviorism till obestämdhet, men att det därvid krävs en *stark* form av språklig behaviorism. Jag ska försöka visa att den svaga formen, som är en konsekvens av offentlighet, är *svagare* än den form som krävs för att visa riktigheten hos obestämdhetstesen. Schematiskt har vi alltså följande situation:

Offentlighet \Rightarrow Svag Språklig Behaviorism

Stark Språklig Behaviorism \Rightarrow Obestämdhet

Icke: Svag Språklig Behaviorism \Rightarrow Stark Språklig Behaviorism

Jag ska försöka visa att Stark Språklig Behaviorism kan vara falsk även om Offentlighet, och därmed Svag Språklig Behaviorism, är sann. Detta är inte att visa att falskheten hos Obestämdhet också är förenlig med sanningen hos Offentlighet, men det visar omöjligheten av att ge ett konklusivt argument från offentlighetstesens till obestämdhetstesens *via* språklig behaviorism.

4. Från offentlighet till språklig behaviorism

Låt oss skriva om argumentets första steg, genom att förena offentlighet och empirism till en premiss, och göra formuleringarna lika. Då erhåller vi följande lilla argument:

1. Vad en talare menar med sina ord är känt av andra på grundval av observation av hans beteende i observerbara situationer.
2. Alltså gäller att vad en talare menar med sina ord är bestämt hans observerbara beteende i observerbara situationer.

Såvitt jag förstår är detta ett giltigt argument. Det är en variant av följande form:

X vet att p. Ur p sluter sig X till q, och erhåller därmed kunskap att q. Alltså är q en konsekvens av p (p en grund för q).

Denna form håller jag för giltig, eftersom X:s trosuppfattning att q inte korrekt skulle klassificeras som kunskap, givet X:s skäl för den, om inte q vore en konsekvens av p.

Alltså finns ett giltigt argument från offentlighet, och empirism, till språklig behaviorism. Men det finns versioner av språklig behaviorism, vilka innefattar starkare teser om relationen mellan språkligt beteende och mening, vilka inte följer ur dessa premisser. En tes som inte följer ur premiss 1 är att det finns ett konstant samband mellan språkliga dispositioner och mening, invariant mellan talare, samt, vad gäller en och samma talare, över tid.

Följande är nämligen möjligt, eller åtminstone förenligt med premiss 1. Kalle och Eva har precis samma språkliga dispositioner, dvs dispositioner till språkligt beteende, eller åtminstone så lika som det alls är möjligt för två personer att ha. Lars har fullständig kunskap, grundad

på observation av deras respektive beteende, om bägges språkliga dispositioner, eller åtminstone så god kunskap som det är möjligt att ha, på grundval av observation. Likafullt tolkar han Kalle och Eva olika. Han tolkar bägge på grundval av observation av deras beteende, och deras beteende är lika, men Lars tolkar samma sats på olika sätt, beroende på om de är yttrade av Kalle eller av Eva. Han anser dessutom att det sätt på vilket han tolkar Kalle inte korrekt kan tillämpas på Eva, utan i hennes fall skulle ge felaktigt resultat, och omvänt. Dessutom har Lars rätt. Hans tolkningar är riktiga, och han vet vad Kalle och Eva menar med sina ord.

Hur kan detta vara möjligt? Varför skulle Lars alls tolka Kalle och Eva olika? Att han tolkar dem olika beror på att han är disponerad att tolka dem olika. Hans dispositioner för att tolka Kalle är annorlunda än hans dispositioner att tolka Eva. Denna skillnad i dispositioner kan vara medfödd. Den kan också vara förvärvad, beroende på t ex kausal inverkan av faktorer i bakgrunden, eller på kausal inverkan direkt från Kalle respektive Eva, av ett slag som Lars inte med nödvändighet är medveten om. Vi kan tänka oss många möjligheter. Det väsentliga är vi kan vara berättigade att tillskriva Lars kunskap om mening på grundval av dessa dispositioner. Det kan vara så att Lars är en mycket tillförlitlig tolkare: närhelst, eller näranog närhelst, han har fasta övertygelser om vad någon menar med sina ord, så har Lars rätt. Det kan också vara så de uppfattningar om vad Kalle och Eva menar som Lars utvecklat, har genererats av en mycket tillförlitlig process: närhelst, eller näranog närhelst, en övertygelse om vad någon menar med sina ord, har genererats av denna process, så är övertygelsen riktig. I kraft av sådan *tillförlitlighet* ifråga om tolkning kan Lars tillskrivas kunskap om vad Kalle respektive Eva menar.

Jag har alltså här åberopat uppfattningen om kunskap i kraft av tillförlitlighet (reliabilitet). Detsamma har Edward Craig tidigare gjort i liknande sammanhang (1982 s 554–55, 1986 s 174–76). Om det är berättigat att göra detta, så kan vi inte ur premiss 1, och därmed inte heller ur den svaga språkliga behaviorism som är en konsekvens av premiss 1, sluta oss till att det måste råda ett invariant samband mellan språkliga dispositioner och mening. Är det berättigat att här åberopa tillförlitlighet? Det kan i varje fall inte här avvisas utifrån en uppfattning om ett starkare samband mellan beteende och mening, eftersom det var ett sådant samband som skulle visas. Om det är

berättigat måste istället bero på vad som kan anses som ett adekvat begrepp om kunskap vad gäller språklig mening. Jag återvänder till en diskussion av detta i avsnitt 6.

En annan fråga är om motexemplet med Lars, Kalle och Eva är rimligt. I första hand vill jag säga att jag inte är ute efter att bedöma rimligheten hos det, utan att framhålla dess förenlighet med premiss 1. I andra hand skulle jag emellertid vilja säga att det verkligen orimliga i sammanhanget är antagandet om en fast, och kanske skarp, avgränsning mellan icke-semantiska fakta som är, respektive inte är, relevanta för språklig mening. Själv är jag ense med Quine att *om* det finns någon skillnad i mening mellan en sats som yttrad av Kalle och samma sats som yttrad av Eva, så måste det också finnas en naturlig, eller åtminstone icke-semantisk, skillnad mellan dem som ligger till grund för denna semantiska skillnad (någon form av superveniens). Jag är inte ense med Quine om möjligheten att skilja ut en totalitet av sådana relevanta icke-semantiska grunder, vilka dessutom skall vara relaterade till mening på ett konstant sätt. Min poäng är att man *inte* kan hänvisa till möjligheten för en talare att ha kunskap om mening hos andra talares ord, som en grund för att skilja ut en sådan totalitet av relevanta fakta. Skälet är att de fakta som räknas som irrelevanta ändå kan påverka talaren och få honom att dra *andra* slutsatser än annars ur de fakta som räknas som relevanta.

Det är fortfarande så att mening hos en talares ord är en funktion av hans språkliga dispositioner. Men detta är förenligt med att det är olika funktioner för olika talare, eller för samma talare vid olika tidpunkter, beroende på skillnader ifråga om *andra* faktorer än språkliga dispositioner.

För att kopplingen till obestämdhetstesens tydlig ger jag nu en definition av vad jag kallar Meningsbestämmande Behavioristisk Egenskap, MBB-egenskap, som jag ska återknyta till i nästa avsnitt:

Egenskapen *F* är en *Meningsbestämmande Behavioristisk Egenskap* omm det dels gäller att huruvida ett uttryck *a* som använt av en talare *X* vid en tidpunkt *t* har *F* består i *X*:s (behavioristiskt specificerade) dispositioner till användning av *a* vid *t*, och dels gäller att om ett uttryck *a*, använt av en talare *X* vid tidpunkt *t*, har *F*, och ett uttryck *b*, använt av talare *Y* vid tidpunkt *t'*, har *F*, så har *a* och *b* samma objektivt bestämda mening, och kan korrekt översättas till varandra enligt objektivt giltiga kriterier.

Vad som skall observeras är att existensen av MBB-egenskaper *inte* följer ur premiss 1, och därmed inte ur Svag Språklig Behaviorism. För om det hade funnits MBB-egenskaper, så skulle det också finnas ett invariant samband mellan språkliga dispositioner och mening, och vi har sett att detta inte följer ur premiss 1. Därför gäller också att *ingen* form av språklig behaviorism som implicerar existensen av MBB-egenskaper är en konsekvens av premiss 1. Det är detta jag skall använda i nästa avsnitt.

5. Från språklig behaviorism till obestämdhet

För ett direkt och konklusivt bevis för obestämdhet hos översättning krävs tre saker: för det första en uppsättning villkor för riktighet hos översättningsmanualer, för det andra ett bevis för att dessa villkor tillsammans *underbestämmer* riktighet hos översättningar, dvs ett bevis för att flera inbördes oförenliga översättningsmanualer kan uppfylla villkoren, och, för det tredje, ett bevis för att dessa villkor är adekvata och att uppsättningen är *fullständig*, dvs innehåller alla adekvata villkor.

Hur plausibel man finner obestämdhetstenen beror alltså på hur rimliga man finner föreslagna villkor för riktighet hos översättning, samt hur rimligt det verkar att dessa villkor underbestämmer riktighet. I *Pursuit of Truth* (s 43) framställer Quine villkoren för riktighet på följande sätt:

A pioneer manual of translation has its utility as an aid to negotiation with the native community. Success in communication is judged by smoothness of conversation, by frequent predictability of verbal and non-verbal reactions, and by coherence and plausibility of native testimony. It is a matter of better or worse manuals rather than flatly right or wrong ones.

Såvitt jag förstår innebär detta att kriteriet för att en manual är riktig är att det förefaller användaren av den att han kommunicerar framgångsrikt med dess hjälp. Konversationen flyter, och användaren av manualen får i hög grad sina förväntningar om de främmande talar- nas reaktioner bekräftade. Oavsett hur rimliga dessa villkor kan tyckas vara, är problemet i detta sammanhang att de inte ger något stöd för tesen om obestämdhet. Alla möjliga slags faktorer, som frekvensen av konsonanter i översättningarna, eller auktoriteten hos den som före-

slagit manualen, skulle kunna spela en roll för att göra en konversation mer lättflytande, eller för att styra användarens förväntningar på sin samtalspartner. Om vi inte drar någon mer principiell gräns mellan vad som är relevant och vad som inte är relevant för manualens riktighet, så har vi inte något gott skäl att tro att två eller flera manualer skulle kunna vara precis lika bra: vilken till synes irrelevant detalj som helst skulle få en användare att föredra den ena, och om denna detalj bidrar till konversationens lätthet, så bidrar den också, enligt detta förslag, till manualens riktighet. De kriterier Quine föreslår i *Pursuit of Truth* ger inte något stöd för obestämdhetstesens.

Det förhåller sig på annat sätt med de kriterier Quine föreslog i *Word and Object*. Dessa grundade sig på begreppet stimulusmening. Quine definierade stimulusmeningen för en sats, och en talare, som ett ordnat par av positiv respektive negativ stimulusmening, där den positiva stimulusmeningen är mängden av alla de stimuleringar (retningar av sinnesceller) som, inom ett bestämt tidsintervall, gör talaren disponerad att bejaka satsen, och den negativa stimulusmeningen är motsvarande mängd knuten till dispositionen att förneka satsen (s 32–33).

I termer av stimulusmening definierade Quine sedan begreppet observationssats, stimulussynonymi (likhet i stimulusmening), samt stimulusanalyticitet (egenskapen att bejakas oavsett stimulering) (s 42, 46, 55). Quine förklarade också hur logiska konnektiv i det främmande språket skall identifieras i termer av stimulusmening. Till exempel kännetecknas negationen av en sats att dess positiva stimulusmening är den negerade satsens negativa stimulusmening, och vice versa (s 57).

Ovanpå detta införde Quine begreppet analytisk hypotes. En analytisk hypotes om ett främmande språk är en hypotes om vilka ord dess satser innehåller, och hur dessa skall paras samman med ord i det egna språket (s 68). Ur de analytiska hypoteserna kan man sedan härleda översättningar av hela satser.

I dessa termer kunde Quine sedan formulera kriterier på en godtagbar, eller korrekt, översättningsmanual. Den skall innehålla analytiska hypoteser som inte är alltför komplicerade, och vara sådana att de

1. parar samman observationssatser (från respektive språk) med samma stimulusmening

2. översätter logiska konnektiv i enlighet med deras bidrag till stimulusmening
3. parar samman stimulusanalytiska med stimulusanalytiska satser, liksom stimuluskontradiktoriska med stimuluskontradiktoriska, så långt möjligt
4. parar samman stimulussynonyma satspar (i ena språket) med stimulussynonyma satspar (i det andra) (s 68–69).

Quine presenterar inte detta som en fullständig lista över villkor för korrekthet hos manualer, och tycks dessutom tänka sig villkoren som ideal snarare än strikta villkor. Men låt oss anta dessa fyra villkor faktiskt är strikta och listan fullständig: en manual som uppfyller dem är korrekt, en som inte uppfyller dem inkorrekt. Under detta antagande är det lätt att visa obestämdhetstesens riktighet.

Vi kan utan problem anta att det finns en övre gräns för längden på satser som talare överhuvud taget har dispositioner till. Låt oss symboliskt anta att denna längd är 3 000 ord. Och låt oss anta att vi har en översättningsmanual G , i formen av en funktion från satser i det ena språket till satser i det andra, som uppfyller villkoren 1 till 4. Utifrån G definierar vi nu den alternativa manualen H :

$H(s) = G(s)$ för satser upp till 3000 ord

$H(s) = \text{"det är icke fallet att"} \wedge G(s)$ för satser på mer än 3000 ord

Det är klart även H uppfyller villkoren, eftersom H sammanfaller med G för alla satser för vilka talarna har några dispositioner alls. Det är också klart att H är oförenlig med G eftersom den, för oändligt många satser, som översättning ger negationen av den översättning som G ger. Det är dessutom klart att H kan specificeras rekursivt eller kompositionellt (översättningar av sammansatta uttryck definieras i termer av översättningen av deras delar) om G kan: det är bara att lägga till definitionen av H till den rekursiva definitionen av G .

Vi har därmed bevisat att dessa villkor underbestämmer korrekthet hos översättningar: flera oförenliga manualer kan uppfylla villkoren (om någon kan, fast vi vet att identitetsmanualen, från t ex svenska till svenska ($G(s) = s$ för varje sats s), uppfyller dem). Och givet att vi har en uppsättning villkor som antas fullständig är det rimligt att tro att något trick som detta kan användas för att bevisa underbestämning.

Det finns ingen garanti att varje uppsättning behavioristiska villkor underbestämmer manualers riktighet. Men omvänt gäller att vi *inte* kan

visa obestämdhetstesens riktighet, ens genom verkliga exempel, med mindre än en fullständig uppsättning villkor. Och det är inte svårt att visa att det är *omöjligt*, utifrån premisserna om offentlighet hos språklig mening och empirism, att sluta sig till riktigheten och fullständigheten hos en uppsättning behavioristiska villkor. För antag att vi har en sådan uppsättning villkor. Antag, för enkelhets skull, att våra villkor 1–4 är adekvata och tillsammans fullständiga. I så fall kan vi enkelt definiera ekvivalensrelationen *likhet ifråga om meningsbestämmande behavioristiska egenskaper*:

a och b har samma meningsbestämmande behavioristiska egenskap omm a kan översättas med b enligt en manual som uppfyller villkoren 1–4.

Detta är en acceptabel definition, eftersom villkoren är formulerade i behavioristiska termer. Och eftersom det finns en väldefinierad relation om likhet ifråga om MBB-egenskaper, så finns det också MBB-egenskaper.

Lägger vi samman resultaten från detta och föregående avsnitt får vi följande:

- i) obestämdhetstesens kan visas följa ur språklig behaviorism endast om denna är så stark att den innefattar existensen av en fullständig uppsättning adekvata behavioristiska villkor för riktighet hos översättningsmanualer
- ii) existensen av MBB-egenskaper följer ur existensen av en fullständig uppsättning adekvata behavioristiska villkor för riktighet hos översättningsmanualer
- iii) existensen av MBB-egenskaper följer inte ur premisserna offentlighet och empirism
- iv) alltså följer ingen form av språklig behaviorism, vilken är så stark att obestämdhetstesens kan visas utifrån den, ur offentlighet och empirism.

Med andra ord: inget framgångsrikt argument kan ges, utifrån offentlighet och empirism, via språklig behaviorism, för obestämdhetstesens.

6. Kunskap om mening

Slutsatsen ovan står sig under förutsättning att det var berättigat att åberopa uppfattningen om kunskap som tillförlitligt sann tro i avsnitt 4. Denna fråga är nära förknippad med frågan om att skilja mellan faktorer som är relevanta respektive inte relevanta för riktighet hos

översättningsmanualer. Det är en fråga som Quine diskuterat tidigare. I *Word and Object* (s 74) ger Quine en lista över orsaker till varför lingvister undgår att lägga märke till obestämdhet:

[A fifth cause is] that linguists adhere to implicit supplementary canons that help to limit their choice of analytical hypotheses. For example, if a question were to arise over equating a short native locution to 'rabbit' and a long one to 'rabbit part' or vice versa, they would favor the former course, arguing that the more conspicuously segregated wholes are likelier to bear the simpler terms. Such an implicit canon is all very well, unless mistaken for a substantive law of speech behavior.

Vissa dispositioner, eller implicita hjälphypoteser, hos lingvister och andra, kan alltså räknas som goda praktiska hjälpmedel, men är utan teoretisk betydelse. Varför? Såvitt jag har förstått är skälet till detta just språklig behaviorism, såsom motiverad av överväganden om offentlighet och empirism. Stimulusmeningen hos ett språkligt uttryck är behavioristiskt relevant, men längden på uttrycket är det inte. Problemet är att det inte är klart vilket stöd denna uppfattning kan erhålla just av empirismen och offentlighetsprincipen.

Men en tänkbar invändning mot denna kritik av Quine är just att den innefattar en alltför lättvindig syn på *kunskap*. För att ha kunskap räcker det inte med att vara disponerad att välja rätt. Man måste också ha *evidens*, och när det kommer till att anföra empirisk evidens för vårt val av manual, så skulle vi finna att de konkurrerande manualerna har lika gott stöd i den evidens som finns. Detta är den relevanta omständigheten. Våra dispositioner som talare att välja den ena av manualerna är utan teoretisk relevans.

Mitt svar är detta: Vi är helt enkelt inte i besittning av oberoende kriterier för vad som skall räknas som evidens för manualers riktighet. Enligt vilka kriterier skulle t ex längden på språkliga uttryck inte kunna räknas till evidensen för respektive emot olika översättningsmanualer? När det gäller att komma fram till kriterier kan vi *utgå* ifrån att vi som talare normalt vet vad andra talare säger. Det som är evidens för normala talare som erhåller kunskap om vad andra talare menar, är precis det som skall *räknas* som evidens för riktigheten hos tolkning och översättning. Om talare faktiskt använder satslängd som evidens, så har vi därmed inga skäl att förkasta det.

Invändningen kan emellertid drivas längre. Kunskap, kan man säga, hör samman med möjligheten till *rättfärdigande*. På grund av detta kan försvararen av obestämdhetstesens hävda att vi visst är i besittning av åtminstone vissa kriterier för vad som kan räknas som evidens för manualers riktighet. I den mån vi har kunskap om vad andra säger, på grundval av observation, så måste det vara fråga om kunskap som grundas just precis på konstanta och specificerbara samband. I annat fall skulle vi hoppa från att åberopa vissa saker som evidens i vissa fall, och andra saker i andra fall. Detta vore *ad hoc*, och skulle stå i strid mot kravet på rättfärdigande. Relationen mellan språkligt beteende och mening måste alltså vara invariant mellan talare och över tid. Det måste alltså *finnas* MBB-egenskaper.

Svaret på detta är att vi inte har några *a priori* skäl för kravet att kunskap i detta fall skall kunna ges fullt rättfärdigande. Det är inte i förväg givet att jag själv ska ha insikter i den kognitiva process som leder mig till att tolka andra talare som jag gör. Och empiriskt är det klart att vi mycket sällan är kapabla att rättfärdiga våra tolkningar. Jag tolkar andra som det förefaller mig naturligt, utan att kunna ge något annat rättfärdigande än just att det förefaller mig naturligt. Och om vi faktiskt är ytterst tillförlitliga som tolkare av varandra, och nästan genomgående tolkar varandra riktigt, vore det mycket egendomligt att säga att vi ändå inte vet vad andra egentligen säger så länge vi inte kan ge explicita rättfärdiganden. Kravet på rättfärdigande tjänar mer till att undergräva tesen att vi vet vad andra menar, dvs tesen om normal offentlighet, än att undergräva det berättigade i att åberopa tillförlitlighetsuppfattningen om kunskap vad gäller mening.

Det är alltså rimligt att åberopa denna uppfattning här, och därmed står sig min slutsats från avsnitt 5. Detta är emellertid fullt förenligt med att Quine har rätt i att obestämdhet är en konsekvens av offentlighet, och empirism, och att detta kanske även kan visas genom något annat slags argument än det jag undersökt här.

Not

Jag har många att tacka för kommentarer som givit upphov till förbättringar. Uppsatsen gavs som föredrag i Umeå, och senare även vid konferensen "Questions from Quine", Karlovy Vary, september 1995. Mest hjälp har jag fått av Lars Bergström, som hörde mig båda gångerna och dessutom kommenterat ett tidigare utkast. Andra vars kommentarer varit av värde inkluderar Roger Gibson, Sten Lindström, Dag Prawitz, W V Quine, Wlodek Rabinowicz och Fredrik Stjernberg.

Litteratur

- BAR-ON, DORIT, 'Semantic Verificationism, linguistic behaviorism, and translation', *Philosophical Studies* 66, 1992, sid 235–59
- CRAIG, EDWARD, 'Meaning, use and privacy', *Mind* 91, 1982, sid 541–564
- CRAIG, EDWARD, 'Privacy and rule-following', i Jeremy Butterfield (red), *Language, Mind and Logic*, Cambridge University Press, Cambridge 1986
- FØLLESDAL, DAGFINN, 'Indeterminacy and mental states', i Robert Barrett och Roger Gibson (red), *Perspectives on Quine*, Basil Blackwell, Oxford 1990
- FØLLESDAL, DAGFINN, 'In what sense is language public', i Paolo Leonardi och Marco Santambrogio (red), *On Quine*, Cambridge University Press, Cambridge 1995
- QUINE, W. V. O., *Word and Object*, MIT Press, Cambridge, Mass. 1960
- QUINE, W. V. O., *Ontological Relativity and Other Essays*, Columbia University Press, New York 1969
- QUINE, W. V. O., *Pursuit of Truth*, 2a uppl., Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1992
- STJERNBERG, FREDRIK, *The Public Nature of Meaning*, Almqvist & Wiksell, Stockholm 1991.